

YOSHLARNING DUNYOQARASHINI YUKSALTIRISHDA IJTIMOYIY TARMOQLARNING ROLI

Aminjonov Qurbon Habibullaevich
O'zbekiston Milliy universiteti tadqiqotchisi

Annotatsiya: Ushbu maqolada ijtimoiy tarmoqlarning yoshlar dunyoqarashini shakllantirish va yuksaltirishdagi o'zini falsafiy hamda ijtimoiy-psixologik jihatdan tahlil qilinadi. Ijtimoiy tarmoqlarning yoshlar ongiga, e'tiqodi va qadriyatlariga ta'sir ko'rsatish mexanizmlari, xususan, ijtimoiy o'ziga xoslik nazariyasi va ijtimoiy kognitiv nazariya asosida yoritiladi. Tadqiqot natijalari yoshlarning ijtimoiy tarmoqlardan foydalanish ko'lamining ortib borayotganini, ularning axborot olish, fikr almashish va o'zini ifoda etish ehtiyojlarini qondirayotganini ko'rsatadi. Shuningdek, ijtimoiy tarmoqlar orqali shakllanayotgan onlayn hamjamiyatlar yoshlar dunyoqarashiga bevosita ta'sir etib, ularning ijtimoiy o'ziga xosligi, e'tiqodi va xulq-atvorini belgilashda muhim o'rin tutadi. Maqolada ijtimoiy tarmoqlarning zamonaviy jamiyatda yoshlar tafakkuri, qadriyatlar tizimi va shaxsiy o'zini anglash jarayonidagi o'zini atroflicha yoritilgan.

Kalit so'zlar: ijtimoiy tarmoqlar, yoshlar dunyoqarashi, ijtimoiy o'ziga xoslik, ijtimoiy kognitiv nazariya, onlayn hamjamiyat, media madaniyat, axborot almashinuvi, ijtimoiy ong, raqamli kommunikatsiya, qadriyatlar tizimi, internet ta'siri

Yoshlar o'rtasida ijtimoiy tarmoqlarning ko'payishi bir nechta omillar bilan izohlanadi, jumladan, smartfonlar va internetga kirish imkoniyatlarining ortishi, ijtimoiy aloqalar o'rnatish istagi va o'zini ifoda etish ehtiyoji. So'nggi tadqiqotlarga ko'ra, yoshlarning katta qismi har kuni ijtimoiy tarmoqlardan foydalanadi, ayniqsa Instagram, Snapchat Telegram va TikTok kabi platformalar yoshlar orasida mashhur. Ushbu tendentsiya ijtimoiy tarmoqlarning hozirgi kunda yoshlar uchun muloqot va o'zaro aloqalar o'rnatishning asosiy vositasi ekanligini ko'rsatadi.

Dunyoqarashni shakllantirishda ijtimoiy tarmoqlarning roli bugungi kunda juda muhimdir. Ushbu platformalar ijtimoiy muloqot va axborot almashish orqali yoshlarning dunyoqarashini rivojlantirishda katta ta'sirga ega. Ijtimoiy tarmoqlar yordamida odamlar turli auditoriyalar bilan g'oyalar, fikrlar va tajribalar almashadilar. Yoshlar bu platformalar orqali turli qarashlar, e'tiqodlar va madaniyatlar bilan tanishib, dunyoqarashlariga ta'sir ko'rsatadigan yangi fikrlarni o'zlashtiradilar. Bundan tashqari, ijtimoiy tarmoqlar axborot tarqatishning kuchli vositasi sifatida yoshlarning dunyo yangiliklari, ta'lim materiallari va turli

nuqtai nazarlarni olish imkoniyatini taqdim etadi. Ma'lumotni tez va oson almashish imkoniyati yoshlarning o'zini va atrofdagi dunyoni qanday anglashlarini shakllantiradi, bu esa ularning fikr va e'tiqodlarining rivojlanishiga olib keladi.

Ijtimoiy tarmoqlar yoshlarning dunyoqarashini shakllantirishga qanday ta'sir qilishini tushuntirishga yordam beradigan ikkita asosiy nazariya – bu ijtimoiy o'ziga xoslik nazariyasi va ijtimoiy kognitiv nazariyalar hisoblanadi. Shu nuqtai nazardan 1526 ta respondent bilan o'tkazilgan so'rovnoma "Siz bugungi kunda qaysi ijtimoiy tarmoqlarda faolsiz?" degan savolga quyidagicha javob berishda: Natijadan ko'rinib turibdiki respondentlar hozirda eng ko'p telegram messenjeridan foydalanar ekan. Bundan tashqari respondentlarga "Ijtimoiy tarmoqlarga (Telegram, Twitter, Facebook, TikTok va boshqa) bir kunda qancha vaqtingizni sarflaysiz?" degan savolga quyidagicha javoblar olindi:

Natijadan ko'rinib turibdiki ko'pchilik foydalanuvchilar kuniga 1-2 soat vaqtini ijtimoiy tarmoqlarga sarflar ekan. Ijtimoiy o'ziga xoslik nazariyasi odamlarning o'zini o'zi tuyg'usini o'zlari mansub bo'lgan guruhlardan olishini ta'kidlaydi. Bu nazariya odamlarning yoshi, jinsi, qiziqishlari va mansubligi kabi umumiy xususiyatlarga ko'ra o'zlarini turli ijtimoiy guruhlarga bo'lishlarini taklif qiladi. Guruhga a'zo bo'lish orqali odamlarda o'z-o'zini hurmat qilish hissi paydo bo'ladi. Ijtimoiy tarmoqlar kontekstida yoshlar ko'pincha umumiy manfaatlar, o'ziga xoslik yoki mansublik asosida onlayn hamjamiyat va guruhlarni tashkil qiladi. Ushbu onlayn hamjamiyatlar bilan shug'ullanish orqali yoshlar o'zlarining ijtimoiy o'ziga xosliklarini mustahkamlaydilar va tegishlilik va tasdiqlash tuyg'usini oladilar. Bu jarayon ularning dunyoqarashiga sezilarli darajada ta'sir ko'rsatishi mumkin, ularning munosabatlari, e'tiqodlari va xatti-harakatlarini onlayn guruhlarning me'yorlari va qadriyatlarini asosida shakllantiradi.

Albert Bandura tomonidan ishlab chiqilgan ijtimoiy kognitiv nazariya xatti-harakatni shakllantirishda kuzatuv o'rganish va ijtimoiy modellashtirishning rolini ta'kidlaydi. Ushbu nazariyaga ko'ra, odamlar boshqalarning xatti-harakatlarini va bu xatti-harakatlarning oqibatlarini kuzatish orqali o'rganadilar.

Odamlar ko'proq mukofotlangan yoki ijobiy tasvirlangan xatti-harakatlarni qabul qilishadi. Ijtimoiy tarmoqlarda yoshlar boshqalar tomonidan baham ko'rilgan kontent orqali keng ko'lamlil xulq-atvor, fikr va turmush tarziga duch kelishadi. Ular boshqalarning o'zlarini qanday namoyon qilishlarini, bir-birlari bilan munosabatda bo'lishlarini va turli vaziyatlarga qanday munosabatda bo'lishlarini kuzatadilar.

Kuzatuv orqali o'rganish jarayoni orqali yoshlar ijtimoiy tarmoqlarda ko'rgan va o'rgangan xatti-harakatlar, e'tiqodlar va munosabatlarni o'zlashtirishi mumkin. Bu jarayon ularning dunyoqarashini shakllantirishga yordam beradi, chunki yoshlar atrofidagi ijtimoiy aloqalar va kontent orqali o'zlarini qanday tutish, nima haqida o'ylash va qanday qadriyatlarni

qabul qilishni bilib olishadi. Ijtimoiy tarmoqlarda ko'rganlaridan ta'sirlanib, ular o'z xatti-harakatlarini va qarashlarini shakllantiradi, bu esa ularning fikr-mulohazalari va e'tiqodlarining rivojlanishiga olib keladi. Ijtimoiy tarmoqlarda yoshlar o'zaro aloqalar orqali turli onlayn hamjamiyatlar va guruhlariga mansub bo'lish tuyg'usini rivojlantiradilar. Ushbu hamjamiyatlar va guruhlar ular uchun yangi qadriyatlar, e'tiqodlar va munosabatlarni shakllantiruvchi muhit yaratadi.

Onlayn muloqot orqali yoshlar o'zlarini katta bir guruhning bir qismi sifatida his qiladilar, bu esa ularda umumiy maqsadlar va qiziqishlar atrofida birlashish tuyg'usini kuchaytiradi. Natijada, bu jarayon ularning shaxsiy va ijtimoiy dunyoqarashining rivojlanishiga turtki bo'ladi. Bundan tashqari, ijtimoiy tarmoqlarda boshqalarning xatti-harakatlari va tajribalarini kuzatish orqali yoshlar o'zlarini va atrofidagi dunyoni qanday qabul qilishlariga ta'sir qiluvchi yangi xatti-harakatlar va munosabatlarni o'zlashtirishlari mumkin.

Umuman olganda, ushbu nazariyalar ijtimoiy tarmoqlar va yoshlarning dunyoqarashi o'rtasidagi murakkab aloqani yoritib, bu platformalar qanday qilib munosabatlar, xulq-atvor va idroklarni shakllantirayotganini tushunishni zarur deb biladi. Ijtimoiy media, turli nuqtai nazarlarni va madaniyatlarni ta'sirida, yoshlarga dunyoning turli burchaklaridan va madaniyatlardan g'oyalar va tajribalarga misli ko'rilmagan kirish imkoniyatini taqdim etadi. Bu platformalarda yoshlar, turli kelib chiqishi, madaniyati va e'tiqodiga ega bo'lgan shaxslar bilan aloqalar o'rnatib, ularning dunyo haqidagi tushunchalarini kengaytirishi va o'z fikrlarini rivojlantirishi mumkin.

Hozirgi davrda internet ommaviy axborot va kommunikatsiya tizimining eng tez rivojlanib va kengayib borayotgan bo'g'ini hisoblanadi. Fan, ilmiy bilim, madaniyat, yangicha tafakkur, inson omili va salohiyatini rivojlantirishga mo'ljallangan internet imkoniyatlari amalda insoniyat manfaatlariga butunlay zid bo'lgan ijtimoiy va mafkuraviy oqimlar ta'siriga tushib qolmoqda.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. Назаров Қ.Н. *Falsafa*. — Т.: “Ўзбекистон”, 2020.
2. Баҳодирова М. *Zamonaviy axborot texnologiyalari va yoshlar ongi*. — Т.: Akademnashr, 2021.
3. Axmedov M. *Media madaniyat va axborot xavfsizligi*. — Т.: Noshir, 2020.
4. Jalolov M. *Axborot jamiyati va ijtimoiy ong*. — Т.: Iqtisodiyot, 2019.
5. Karimov I.A. *Yuksak ma'naviyat – yengilmas kuch*. — Т.: Ma'naviyat, 2008.
6. Bandura, A. *Social Foundations of Thought and Action: A Social Cognitive Theory*. — Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall, 1986.

7. Tajfel, H., & Turner, J.C. *An Integrative Theory of Intergroup Conflict*. In: *The Social Psychology of Intergroup Relations*. — Monterey, CA: Brooks/Cole, 1979.
8. Boyd, D. *It's Complicated: The Social Lives of Networked Teens*. — Yale University Press, 2014.
9. Castells, M. *The Internet Galaxy: Reflections on the Internet, Business, and Society*. — Oxford University Press, 2001.
10. Jenkins, H. *Convergence Culture: Where Old and New Media Collide*. — New York: NYU Press, 2006.
11. Turakulov A. *Yoshlar va ijtimoiy tarmoqlar: imkoniyat va xavf-xatarlar*. // "Ijtimoiy fanlar" jurnali. — 2021. — №4. — Б. 52–57.
12. Tohirov S. *Axborot maydonida yoshlar ongi va mafkuraviy tahdidlar*. // "Falsafa va huquq" jurnali. — 2022. — №2. — Б. 44–49.
13. McQuail D. *McQuail's Mass Communication Theory*. 6th Edition. — London: SAGE Publications, 2010.
14. Tapscott, D. *Grown Up Digital: How the Net Generation is Changing Your World*. — New York: McGraw-Hill, 2009.